

KIADATLAN

MAGYAR ÉRMEK

AZ ÁRPÁDOK KORSZAKÁBÓL.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

ÉRDY JÁNOS,
M. AKAD. R. TAGTÓL.

I.

Sz. István (1000—1038.) magyar király érmei.

Baranya vármegyében, Pécsen alúl dél-keletnek, Baksa helység területén, 1864. évben oly cserépedényt szántottak ki, mely tele volt sz. Isván és kevés Aba Sámuel szín-ezüst érmecseivel. Péter királytól, miként állítják, egyetlenegy példány sem fordult elő. E leleménynek csekély, vagy talán nagyobb része (275. darab). Egger a régiségek és természetiek pesti kereskedésének irodájába került, és én 1864. évi június 10-kén vizsgáltam e sz. István érmecseinek sokféle változatait, mely nagy halmaz között alig volt a körirat betűire, veretre, sulyra s nagyságra egymáshoz hasonló két példány, a melyek feltűntek azokat Egger, kéresemre lerajzoltatá.

Valamint más keresztény fejedelmek, úgy sz. István magyar király is a francia Capitulárékat utánozta törvényeiben és használta szabályokul intézkedéseiben. Ezt maga a sz. király így adja elő törvényei bevezetésében: „Antiquos et modernos imitantes Augustos; decretali meditatione nostra statuimus genti nostrae.“¹⁾

Sz. Istvánról a XIV. századi bécsi képes krónikában, Hartvik, életrójával egyezően mondatik: „Bursam auream in lumbis gestabat, refertam denariis puri argenti.“²⁾ E szín-ezüst denaraival vagy érmecseivel veszi kezdetét a magyar numismatika vagy éremtan.

Kopasz Károly (840—875. †. 877.) francia király törvénye rendeli: „In denariis nostrae monetae ex una parte nomen nostrum habeatur in gyrum — — — ex altera vero parte nomen Civitatis, et in medio Crux.“³⁾ Ismerjük Kopasz Károlynak e törvény rendelete szerint vert érmét.⁴⁾ Kereszttel ékesíték érmeiket a francia, angol, magyar és más keresztény fejedelmek. Így vereté sz. István király szín-ezüst érmecseit is, melyeknek csak egy neme ismeretes, de sokféle változatban.

Előlapján állandóan: † STEPHANVS REX körirat olvasható, szemcsés karima s hasonló kör között; közepett egyenkaru vonal-kereszt, sarkaiban négy háromszög látható.

¹⁾ S. Steph. Decret. Lib. II. Praef.

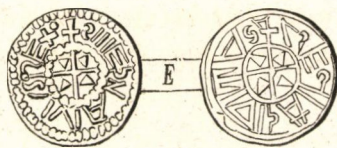
²⁾ Hartvik. XIV. — Chron. Part. II. cap. XXXI.

³⁾ Baluz, Capitularia Regum Francorum. Tom. II. cap. 11. pag. 178.

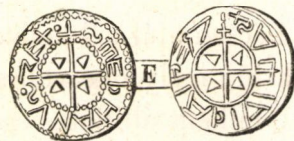
⁴⁾ Érdy János, Régiségtani Közlemények. Pest, 1858. 4. 17. l. VI. l.

Hátlapján változatlanul: † REGIA CIVITAS áll, sima karima s hasonló kör között; középett egyenkaru vonalkereszt, sarkaiban négy háromszög szemléltető.

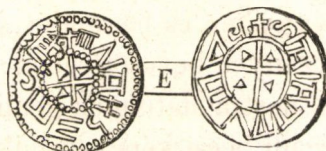
Ez érmecsek huszonegy változatát réznyomatban és leírva, Hartvik, sz. Istvan első magyar király életiratában ismertettük meg; a baksai leleményből lerajzolt példányok itt következnek:

1. A fönebb olvasható leíráshoz hasonló; de a Stephanus névben az első S meg van fordítva; mind e név végén, mind a Rex szó után gömböcs, és a hátlapi körirat végén keresztke látható.

2. Előlapján mind a két S fekszik és mind a két szó végén gömböcs tűnik föl, *visszás hátlapi körirattal*, melynek végén megfordított S után keresztke látható.

3. *Visszás előlapi köriratán* az S fekszik, a Stephanus névnek US vége, a Rex szó, valamint az egész hátlapi körirat tisztán vésett bélyeg lenyomata ugyan; de nagyon zavart.

4. Előlapján: Stephanus két T betűvel jó elő, mely névnek első és utolsó S betűje fekszik; mind e név végén, mind a Rex szó után gömböcs látható. Hátlapján *Regia Civitas* olvasható; ismételt veretése miatt van így elferdítve.

Az 1. és 2. számok alatt lerajzolt és leírt példányok szokott veretűek; a 3. számúnak köriratát a bélyegmetsző járatlansága, vagy gondatlansága tette zavarttá; és a

4. számú példány köriratát és veretét az érmész ismételt veretése ferdítette el; mert valamint a görög, római s középkori érmelés történetében, úgy a magyar éremtanban is fordulnak elő oly érempéldányok, melyek vagy a bélyeg metszők, vagy az érmészek (monetarii) vigyázatlan gondatlansága s elhamarkodott hanyagsága miatt, eltévesztett veretűek.

Azok, kik az érembélyegeket vésték, a betűk kihagyása, hozzáadása, vagy fölcserélése által ferdítették el az érem köriratát.

Az érmészek, ha nekik a bélyeg verete nem sikerült azonegy darabnak előlapját, vagy hátlapját, néha mind a kettőt, ismételve verték és ez által az érem köriratát és veretét eltorzították. ¹⁾

II.

I. Béla.

Magyarország harmadát birta, mint tudjuk (1048—1061) független vezérségül. Elbomladozván I. Endre (1047—1061) király és öcsese I. Béla közt a testvéri bizodalom, háborúra keltek egymás ellen, melyben Endre lováról leesvén, összetiportaték és Béla koronáztaték meg királyul, ki a dömösi véletlen esemény következtében 1063. évben szünt meg élni.

Kétféle: vezéri s királyi kormányához képest, kétnemű színezüst érmecsei ismeretese: *BELA DVX* és *BELA RCX* előlapi körirattal, mind a két neműek hátlapján változatlanul *PANNONIA* körirat olvasható.

A bécsi képes krónikában I. Béláról mondatik: „Omnibus enim diebus vitae suae in tota Hungaria non est mutata moneta.“ ²⁾ Innen nem azt következtetik, a mit kelene, hogy I. Béla teljes életében színezüstöt érmelt, hanem azt akarják kimagyarázni, a mit nem lehet, hogy I. Bélának, az ismerteken kívül, másnemű s veretű érmecseit keresnünk merő haszontalanság.

Másnemű az itt fametszetben látható példány I. Béla (1061—1063) királytól:

+ BC + LA RoCX szemcsés körbe zárt kereszt, melynek tönke egész a külkarimáig terjed, hol a körirat kezdetén más keresztképez, mint I. Bélának minden más érmecsein. A középkereszt első és negyedik szegletében háromszög, a másodikban gömböcs, harmadikban keresztke tűnik fel.

)(+ MONETA vonalkörbe foglalt lombos vagy szirtesféle talapból (ha ez nem zúzott kereszt?) a körirat kezdeteig ke-

¹⁾ Erasmi Froelich, *Quatuor Tentamina in re numaria vetere*. Editio altera. Viennae Austriae, 1750. 4. Dissertatio IV. De numis Monetariorum veterum culpa vitiosis.

²⁾ Chron. P. II. cap. XLV.

resztke emelkedik, a téren egyes háromszög, alul a köriratot karikába foglalt vonal osztja két egyenlő részre.

Dr. Stur Lipót gyűjt.

Ez érem előlapján gömbölyű € betű látható, mint I. Béla többi érmein; hátlapján szegletes E fordul elő, mint elődeinek példányain, a mi azért figyelemre méltó, mivel Mader József I. Béla érmeit e gömbölyű € miatt volt hajlandó III. Bélának tulajdonítani.¹⁾

Csakhogy I. Béla érmeit nem a gömbölyű € betű jellegzi, melyre Mader támaszkodik, hanem oly keresztnek verete, melynek tönke egész a külkarimáig emelkedik föl. III. Béla (1173—1196) király érmein nem két-, hanem háromféle: szegletes E, gömbölyű € és félhold alakú € betűt találunk; de az I. Bélához hasonló veretű kereszt itt hiányzik, mely sz. Istvánnak érmein²⁾ és I. Endrének egyik nemén fordul elő; a mi annak bizonyossága, hogy ez érmeiket első s nem más Bélának kell tulajdonítanunk.

Hogy I. Bélának e példányán kétféle: gömbölyű s szegletes € betűvel találkozunk, az épen nem rendkívüli tünemény; mert e betűket a köriratok, rézlapok, érmek, bélyegek, pecsétnyomók stb., a legrégebbi időkben úgy mint a középkorban vegyesleg használták.³⁾

De miként jöhetett gömbölyű € betű I. Béla érmeire? E kérdést az események vizsgálata deríti föl. I. Béla vezérsége s rövid királysága alatt, két-krónikáink szerint, a byzanti aranyok használatát hozta be Magyarországra, hol ségkívül XIII. Konstantin Dukasz (1059—1067.) konstantinápolyi császár I. Bélának kortársa aranyai is voltak forgalomban, melyek előlapján: CONSTANTIN. O. ΔΟΒΚΑΣ. hátlapján: IHS. XRS (Jesus Christus) REX REGNANTIUM. körirat olvasható.⁴⁾ E byzanti aranyok és I. Bélának BELA DVX és BELA REX köriratú színezüst érmei azon egy időben és együtt forogtak közkezen; miből könnyű megfejtetni, miért fordul elő I. Béla érmein gömbölyű € betű, melynek ismerete magából az akkori életből fejtett ki s vésetett I. Béla érembélyegeire.

A XIV. századi bécsi képes krrónikában I. Béláról mondatik: „Fecit fabricari numos magnaе monetae ex purissimo argento.“⁵⁾ Milyen volt az itt említett numus magnaе monetae? E kérdést a krónika maga fejt meg, mely alább I. Béláról ezeket írja: „Byzantiosque permisit currere per districtum regni sui (vezérségében). Argenteos etiam Denarios, ut supra scriptum est, cudi fecit, quorum quadraginta Byzantius census erat.“ A krónikának e megfejtése alaposabb, mint azon szétágazó vélemények, melyeket Schoenvisner e kérdés eldöntésére állított össze.⁶⁾

I. Béla megengedvén a byzanti aranyok használatát, oly érmecseket azaz denarokat⁷⁾ veretett színezüstből, melyekből negyven darab ért egy byzanti aranyat; mert nálunk, mint tudjuk, Robert Károly (1308—1342) király veretett elsőben magyar ara-

¹⁾ Kritische Beyträge zur Münzkunde des Mittelalters. III. 57.

²⁾ Dr. Érdy János, szent István első magyar király életirata Hartvik szerint. Pesten, 1854. 4. végér.

³⁾ Neues Lehrgebäude der Diplomatik. III. Th. 302. Tab. XXVIII. — Elementa Epigraphicae Graecae. Scripsit Ioannes Franzius. Berolini, 1840. 4. pag. 218. 231. 244.

⁴⁾ Mionnet, De la rareté et du prix des médailles Romaines. Seconde édition, a Paris, 1827. 8. II. 515.

Sauley, Essai de classification des suites monétaires Byzantines. Metz, 1836. 8. p. 285. Pl. XXIV. 5. 6.

⁵⁾ Chron. P. II. cap. XLV.

⁶⁾ Notitia Hungaricae rei Numariae. Budae, 1801. 4. pag. 104—105. 162—163.

⁷⁾ Erdély érmei képátlászszaal. Pesten. 1862. 4. I. Ferd.

nyakat ⁸⁾, ki az 1342. évben kelt érmelési rendeletében, melyet a magyar törvénytárból Schoenvisner adott ki magyarázó jegyzetekkel ⁹⁾ azon aranyokról és más érmekekről tesz említést, melyeket négy évvel azelőtt és így 1342—4 = 1338. évben veretett, a mi azért kétségtelen, mert a pápai tizedszedők számadásaiban épen ez 1338. évre 100 magyar arany forint (centum floreni auri de Ungaria) fordult először elő. ¹⁰⁾

A régiebb és újabb történeti nagyobb, de kivált kézi könyveink I. Béláról sok tévedést hirdetnek, kiről majd azt írják, hogy első veretett aranyokat is Magyarországon; majd ezeket olvassuk róla: „Új, formájokra alkalmasabb, értékre jobb (ezüst) pénzeket veretett, melyek közül egy-egy az István, Péter, Sámuel régiebb igen apró pénzeik (pensa, ae) közül tizzel — honnan denarius nevek — ért fel.“ De hol vannak az itt említett sz. István, Péter, Sámuel igen apró pénzeik? Az ismeretesek szín-ezüst veretűek, nem is apróbbak I. Béla érem példányainál.

Denarius a magyar érmelés történetében nem azért nevezteték így, mivel más tiz apró érmecset foglalt magában mint a rómaiaknál; mert a szepesi káptalan 1336. évi okiratában mondatik: „30 marcae grossorum denariorum.“ És Robert Károly 1342-ki érmelési rendeletében olvassuk: *In florenis seu aureis denariis.*

Az érmelés egyedül ott keletkezhetett, hol a súly már meg volt határozva s állapítva. A pensa, mely már sz. István, sz. László és Kálmán királyok törvényeiben, oklevelekben, a pápai adószedők számadásaiban és magán szerződészekben számtalanszor fordul elő, nem apró pénz, nem érmecs, hanem súly, mely szintugy, mint a font (libra), gíra (marca) és egyéb súlyok, más volt a valóságban és más a számításban. IV. Béla király 1269. évi ítéletlevelében rendeli, hogy a turóczi prépost azon nemeseknek, kik vele perben állottak, fizessen XIV. gírát mérlegezett érmecsekben, vagy pedig bécsi denárokból adjon X pensát egy gíráért.

Nagyobb, vagy jobb ötvű érmekekből kevesebb, kisebb, vagy silányabb ötvű érmecsekben több kivántatott a rendszeren X pensából álló valamely gírára.

A pápai adószedő 1341. évre följegyzé, hogy a veszprémi káptalantól kapott 13 gírát és 3 pensát apró bécsi érmecsekben, X pensát számítva egy gírára s 40 bécsi denárt minden pensára. ¹¹⁾

E szerint 40 bécsi érmecs tett egy pensát, és így X pensára, vagy egy bécsi gírára kivántatott 400 bécsi érmecs.

A pápai adószedő 1341. évre írja: hogy a zágrábi aladószedőtől 36 gíra fejében, zágrábi érmekekben, minden gírára 200 érmecset számítva, 22 gírát vett át. 1333. évre pedig ezek vannak följegyezve: A zágrábi karkáplánok (Praebendarii de Choro Zagrabienzi) fizettek V gírát és 3 pensát, minden gírát 5 pensával, vagy 40 garásával számítva a zágrábi számítás szerént. ¹²⁾

Itt az adószedő a zágrábi gírára, mely 5 pensát foglalt magában, 200 érmecset vagy 40 garast számít.

Majd minden városban és vidéken más és más súly és mérték volt használatban, melyeken valahányszor a törvény, vagy rendelet változtatott, hogy egyenlők legyenek, azok számát mindannyiszor szaporította. Majd minden városnak saját súlyu s számításu

⁸⁾ Egyetemes magyar Encyclopaedia. Pesten, 1861. 4. III. 711.

⁹⁾ Notitia, pag. 288—312.

¹⁰⁾ Collect. Dec. pont. III. pag. 262—263.

¹¹⁾ Coll. Dec. pont. III. pag. 266.

¹²⁾ Coll. Dec. pont. III. pag. 267. II. pag. 175.

girája volt, és e sokféle egymástól lényegesen különböző girával mérlegezték a kiadásokat és költségeket (*expensae*), és azokat úgy vették számba.

A pápai adószedő 1339. évi számadásaiban mondja: A pécsi püspöktől kaptam 32 és fél girát *ezüst edényekben, a budai súly szerint* (*ponderis Budensis*). 1342. évre pedig állítja, hogy a pápai kincstár részére hajtott be: 32 girát ezüstben, és 54 girát garasokban, *a budai számítás szerint* (*ad numerum Budensem*). Irja továbbá az 1341. évre, hogy a fehérvári káptalantól, az ürességben volt két karkáplánság jövedelmének, és ki nem fizetett tizednek fejében kapott: 19 arany forintot, és 8 girát garasokban a budai számítás szerint, *egy darab aranyban* (*in uno frusto auri*).¹³⁾

Úgy látszik, a budai súly és számítás volt a szabályozó; mert a számítók a sokféle girákat sokszor a budai súlyra s számításra, mint általánosan ismertekre változtatják és teszik át.

A pápai tizedszedők számadásaiban ezeket találjuk 1340. évre följegyezve: Én Gervasii Péter, Miklós egri püspök úrtól, hajdan (1311.) a viennei zsinatban (Franciaországban) kivetett hat évi tizedből, vettem 46. girát garasokban, minden girára 50. garast számítva, ez a budai számítás szerint tesz: 41. girát és 4. garast, a budai girát 56. garasra számítva.¹⁴⁾ Az egri girát 50. a budait 56. garasra számítja, e szerint;

$$46 \times 50 = 2300. \text{ gar.}$$

$$41 \times 56 = 2296 + 4 = 2300. \text{ gar.}$$

János az egri püspöki megyében főesperes, fizetett egy kassai girát.¹⁵⁾ Egernek saját girája volt, még is kassai girát fizetett, nem egrit.

A pápai adószedő 1332. évi számadásaiban olvassuk: A székesfehérvári prépost, fizetett prépostságától 15. girát, minden girát 40. garasra számítva, tesznek a budai számítás szerint 10 és fél girát és 12 garast.¹⁶⁾

E szerint:

$$15 \times 40 = 600.$$

$$10 \frac{1}{2} \times 56 = 588 + 12 = 600.$$

Valamint a girák nem voltak az országban egyenlők: úgy azok részei is különböztek egymástól, súlyra s számításra nézve. Ilyen volt a Ferto, Firting, Ferding, Viertel, fertály, negyed. A pápai adószedő 1332. évre az erdélyi fehérvári főesperességben Péter papról említi: „*solvit unum fertonem fini argenti, et est quarta pars unius marcae.*“¹⁷⁾

A magyar sokféle súlyok és mértékek bonyolodott történetét, részint hiteles kútfők, részint a fenmaradt súly és mérték darabok, mint látható emlékek után kellene tisztaba hozni, ideje is volna e téren legalább az adatgyűjtést megkezdeni. Ki írja meg a magyar érmelés történetét?

De forduljunk e kitérés után még egyszer I. Bélához vissza, kiről azon vélemény terjedt el, hogy Adalbert annyi, mint Béla; de annak, még ekkorig senki sem adta okát: miért nem hivaték a többi Béla magyar király is Adalbert néven, hanem azok között épen csak az I. Béla?

A történeti kútfőkben jártas Cornides Dániel állítja: Általában bizonyos, hogy I. Béla Adalbert néven hivaték, és az okiratokban állandóan e néven nevezteték: Ennek

¹³⁾ Coll. Dec. pont. III. pag. 271. 274. 287.

¹⁴⁾ Coll. Dec. pont. III. 275.

¹⁵⁾ Coll. Dec. pont. II. 33.

¹⁶⁾ Coll. Dec. pont. I. 226.

¹⁷⁾ Coll. Dec. pont. III. 32.

bebizonyítására Radó nádornak a sz. Dömötör monostorát 1057. évben kelt alapító oklevelét hozza föl, melyben mondatik: „Licentia piissimi Regis Andreae, eiusque fratris Adalberti invictissimi Ducis.“ Fölhossa továbbá, a másod kézből vett adatait nem említve, hogy I. Endre király Radó nádornak ez alapítványát jóváhagyja s maga állítja: „Ego autem Andreas Rex et frater meus Dux Adalbertus dilectus.“¹⁾

Cornides Dániel ez állítását majd az egész magyar irói sereg elfogadta oly értelemben, hogy Adalbert annyi, mint Béla s e vélemény annyira elterjedett, hogy annak valóságáról alig kételkedik valaki.

I. Bélát bátyja I. Endre király 1048. évben, a bécsi képes krónika szerint, így hitta ki Lengyelországból: „Rogamus te dilectissime frater, ut ad nos non tardes venire; — — — neque haeredem enim habeo, nec germanum praeter te.“²⁾ Ezt a nagy szorgalmu Hevenesy nem tartá elfogadhatónak, hanem az imént fölhozott Radó nádornak alapítványát oda magyarázta, hogy I. Endrének és I. Bélának Adalbert nevü testvérök is volt.³⁾ mert Radó nádor alapítványából egyedül ez tűnik ki, s nem az, hogy Adalbert annyi, mint Béla.

Cornides Dániel, mint láttuk, itt ezeket akarta olvasói emlékezetébe nyomni: *Általában bizonyos, I. Béla Adalbert néven hivaték, és az okiratokban állandóan e néven nevezteték.*

Úgy de más munkájában épen az ellenkezőt törekszik olvasóival elhíttetni, fölhozván I. Endre királynak a tihanyi apátságot 1055. évben kelt alapító oklevelét, melynek végén olvastatik: „Feliciter regnante praefato victoriosissimo Principe (Andrea I.) anno regni sui nono, et cum eo nobilissimo Duce Bela, conscriptum est hoc privilegium.“⁴⁾ Hivatkozik továbbá sz. László király törvényére, melyben mondatik: „A tempore Regis Andreae, et Ducis Belae.“⁵⁾ Megemlíti, több más történeti adaton kívül, I. Béla érmeit is.⁶⁾

Mint hogy Cornides Dániel egymással ellenkező érvei mellett meg nem állapodhatunk: döntő bizonyítékot kell keresnünk arra: alapos-e, vagy alaptalan azon vélemény, hogy Adalbert annyi, mint Béla?

Sz. István első magyar király kimultával, Péter Otto Ursiolo (1009—1026.) velencei vezérnek, Géza († 997.) leányával, sz. István nővérével Gizelával nemzett fia foglalta el a magyar királyi széket, kit sz. István magához hivatván, mint Hartvik írja, már jóval azelőtt hadainak parancsnokául nevezett ki. Péter anyjának Sz. István nővérének imakönyvében ily czímü imádság is foglaltatik: „Pro Petro filio meo unico et exercitu eius.“ Ez határozza meg az imakönyv korát, mely utóbb Gertrud II. Endre magyar király nejének, ettől leányának sz. Erzsébetnek birtokába jutott Sz. Erzsébet e gyönyörűen írott, művészi festményekkel és aranyozásokkal ékes imakönyvet, hihetőleg anyja fivérének Bertoldnak, előbb kalocsai érseknek, utóbb (1218—1251.) aquilejai patriarchának javaslatára, 1220. körül a friuli (Forojulium) káptalannak ajándékozta, mely imakönyvnek naptárát és általános litaniáját Althán Salvaroli gróf adta ki.⁷⁾

¹⁾ Danielis Cornides, Vindiciae Anonymi Belae Regis Notarii, Budaë, 1802. 4. pagina 29. f.)

²⁾ Chron. Part. II. cap. 43.

³⁾ Hevenesy. MS. Tom. XXVIII. GG. General. Reg. Hung.

⁴⁾ Cod. Dipl. I. 393.

⁵⁾ S. Ladislai Regis Decret. Lib. III. cap. 2.

⁶⁾ Danielis Cornides, Regum Hung. qui saeculo XI. regnavere, Genealog. Posonii, et Cassoviae, 1778. 4. pag. 91.

⁷⁾ Friderici Althani ex Comitibus Salvaroli Forojuliensis, De Calendariis in genere, et speciatim de Calendario Ecclesiastico Dissertatio. Venetiis, 1753. 8.

Ez egykoru magyar királyi Codex általános Litaniájában, melynek Salvaroli: *Litaniae Gertrudiana saeculi X.* nevet adott; *Adalbertus* és *Béla* külön jönnek elő. A litania czíme ez: „Incipit Laetania universalis,“ ebben a 314 (nem 214) lapon az első sorban nagy betűkkel ez áll: *Sancte Adalberte.* Or. (ora pro nobis), és a 315. (nem 215) lapon az utolsó előtti sorban ez olvastatik: *Sancte Bela.* Or. (ora pro nobis). Ezekből az tűnik ki, hogy Adalbert nem Béla, Adalbert sem annyi, mint Albert.⁸⁾

A nyelvészek így értelmezik a Béla nevet: a szláv *bel* annyi, mint fehér; mert Belgrád, Alba Graecorum, Nándor-Fehérvár; és így Bela annyit jelent, mint fehér. Csak-hogy e fogalmat I. Béla magyar királyra bajos alkalmazni, ki krónikáink szerint, barna arcszínre s kopasz feje miatt Szögyszárnak, barna kopasznak neveztették.⁹⁾

És Babylon, messze túl esett Belgrádon, melyről Jeremiás profétánál olvassuk: „Capta est Babylon, confusus est Bel.“ Azaz: Káldi fordítása szerint: Megvétetett Babylon, megszegyenült Bél.¹⁰⁾

Mások úgy vélekednek, hogy a latin *bellus*, és ettől kölcsönzött francia *bel*, olasz *bello* szók szerint, Béla annyit jelentene, mint szép, vagy fehér, villogó; de így Béla inkább *Formosus*, *Candidus*, vagy *Fulgentius* volna, mint *Edelbert*, *Adalbert*, kiról Hartvik sz. István első magyar király életirójánál olvasható: Sz. Adalbert püspök Poroszországba menvén Isten ígéjét hirdetni, ott ugyanazon évben (997-ben) martírság palmaágával koszoruztaték meg. Adalbert tehát vértanú; Béla pedig oly bibliai személynév, mint József, vagy Benjamin, kinek első szülött fia volt Béla.¹¹⁾ Volt Béla bibliai helynév is szintúgy, mint nálunk.¹²⁾

Nem nyomozzuk tovább a Baal, (innen bálvány) Bala, Bale; Bel, Bela, Belus stb. neveket az őstörténeti kútfőkben, a mondottakból is határozottan és tisztán látható, hogy Béla és Adalbert, a prágai püspök és Benjamin fia igen nagy távolságban állanak egymástól, kiknek azonítása, az Onomastikon, helyesebben, Onomatologia szerint is teljes lehetetlen. Mi lenne az idegen eredetű, jelentéssel bíró személynévekből, ha azokat mind magyarra akarnók értelmezve lefordítani? Így a helyes, nyelv szokás szerint alakult: Clemens, Kelemen; Desiderius, Dezső; Innocentius, Incze; Eusebius, Özséb stb, nem maradhatnak többé; hanem mint Hilarius, Vidor; Pius, Jámbor; Leo, Arslán stb. volnának magyarra átteendő.

III.

I. László (szent.) (1077—1095.) magyar király.

A muzeumi éremgyűjtemények még akkor butortalan teremében, hosszú asztal mellett, éremhalmazok között ültem egyedül; midőn 1857. évi sept. 10-kén néhai Szabó János, buzgó régiséggyűjtő, régi tisztelt barátom, örvendetes arcczal lépett be hozzám, a mi azelőtt is gyakran megtörtént; de most szemeiből lehete kiolvasnom, hogy ritkaságot akar mutatni. Eleibe mentem. „Sz. Lászlónak, úgy mond, VII. féle nemű érmei

⁸⁾ Ikonographie der Heiligen: Ein Beitrag zur Kunstgeschichte. Berlin, 1834. 8. S. 1. 3.

⁹⁾ Danielis Cornides, Regum Hung. Geneal. pag. 349.

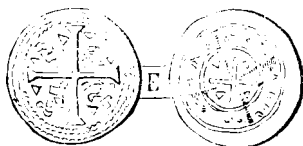
¹⁰⁾ Prof. Jeremiae. Cap. XLVI. 1.

¹¹⁾ Filii Benjamin: Bela — — .“ Gen. Cap. XLVI. 21. — I. Paralip. VII. 6. VIII. 1.

¹²⁾ Relandi Palaestina. Pag. 464.

ismeretesek; imitt a VIII. nemű s átnyujtá a példányt, folytatván beszédét, most jutottam birtokába, Ó-Buda területén, a lőpormalmok vidékén találták.“ Első gondom volt, hogy e mindkét lapra vert féllemez érmek (Halbbrakteaten) neméhez tartozó gyönyörű egyetlen példányt lerajzoltassam; a mi helyesen történt; mert rokoni 1861-ben jul. 16-kán jelenték Szabó János orvostudor, és nyugalmazott országos szemorvos gyászos kimultát. Nevezetes éremgyűjteményei s többnyire Heves vármegyében Mátra környékein talált, bronz korszaki változatos eszközei eladatván, ez egyetlen érempéldány gróf Berchtold Zsigmond gyűjteményeibe került, ki hol Bécsben, hol Prágában, vagy morvaországi birtokán tartózkodik.

Az a 6. sz. alatt lerajzolt példány:

Előlapján: kettős körbe zárt egyenkaru nagy kereszt látható, melynek karjai háromszög végűek, szögleteiben eleinte három, végre két háromszög között: LAD — ISL — AVS — REX olvasható.

Hátlapján: két vonalkörben vak körirat áll, mely inkább PANONAI (Pannonia helyett), mint LADISLAS; mert e sz. király minden érmeinek hátlapján e két névnek egyike olvasható. Közepett kisebb vonalkereszt, szögleteiben háromszög és az előlapi nagy kereszt átvert nyomai láthatók.